

Cykl wykładów z podstaw elektroniki
(23.11.2005)

Wykład 1: Projektowanie obwodów zasilania.

Pomysł, autorstwo i prowadzenie: Andrzej Uramek, 132895@student.pwr.wroc.pl

Abstrakt:

Projektując każde urządzenie elektroniczne musimy się zmierzyć z problemem jego zasilenia. W niniejszej pracy omówione zostanie bateryjne zasilanie urządzeń elektronicznych na przykładzie projektowania zasilania do robota mini-sumo.

1. Określenie wymagań energetycznych.

Dobierając parametry wymaganego źródła zasilającego musimy przede wszystkim przeanalizować projekt pod względem wymagań energetycznych jego istotnych podzespołów. W przypadku robota mini-sumo są to:

1. silniki
2. mikrokontroler
3. czujniki

Pozostałe podukłady elektroniczne pobierają znikomą moc w porównaniu z powyższymi dlatego zostały pominięte.

Musimy więc przyjrzeć się powyższym podzespołom od strony energetycznej – zwykle będą interesowały nas 2 parametry:

- a. napięcie zasilania (oraz dopuszczalne wahania tego napięcia)
- b. pobierana moc (średnia oraz szczytowa)

ad. 1:

Silniki zwykle są najbardziej energożernym podzespołem w naszym układzie, dlatego to one będą one w głównej mierze determinowały jak bardzo wydajnym źródłem zasilania musimy dysponować. Aby zmaksymalizować sprawność, zwykle nie stabilizujemy napięcia zasilającego silniki (lub stabilizujemy impulsowo), a więc liczymy się z wahaniami napięcia rzędu 5%-15% (dla napięć niestabilizowanych). Zwykle takie wahania nie są żadną przeszkodą i w pełni je akceptujemy. Gdybyśmy jednak z pewnych względów potrzebowali napięcie stabilizowane, należałoby skonstruować specjalny stabilizator impulsowy (ale o nich może w którymś z następnych wykładów), charakteryzujący się wysoką sprawnością (80-90%).

Stabilizatory liniowe do silników odradzam ze względu na ich niską sprawność oraz konieczność chłodzenia.

Przykładowe parametry silników:

- $U_z=7V$, pobór prądu: średnio 200mA, ale przy max. obciążeniu 500mA. (te dobraliśmy do naszego robota ze względu na łatwiejsze uzyskanie niskich napięć – potrzeba mniej akumulatorów łączyć szeregowo)
- $U_z=15V$, $I_z=80mA$ średnio, 350mA max. (przy takim napięciu warto przemyśleć zastosowanie przetwornicy DC-DC typu step-up, wymaga to jednak sporej wiedzy przy ich projektowaniu)

ad.2.

Mikrokontroler cechuje się dość małym poborem prądu, natomiast absolutnie niezbędne jest stabilizowanie jego napięcia zasilającego. Typowo mikrokontrolery są zasilane z 5 V lub 3.3 V. W związku z tym należy dobrać stabilizator na odpowiednie napięcie i go odpowiednio podłączyć (patrz niżej). Wybieramy Atmega8 o zasilaniu z 5 V.

ad.3.

Czujniki – należy być ostrożnym, gdyż może wydawać się, że czujniki są mało istotnym pod względem poboru energii elementem w robocie, a tymczasem...

..czujniki sharp GP2Dxx – są to czujniki bazujące na podczerwieni, i rzeczywiście – ich średni pobór energii jest mały: typowo 35 mA@5V, natomiast w szczycie potrafią pobrać aż 200 mA (a gdy mamy tych czujników kilka sprawa zaczyna być bardzo istotna). My zakładamy, że zastosujemy 2 takie czujniki.

Po określeniu wymagań poszczególnych podzespołów zbieramy razem te dane i dochodzimy do wniosku, że potrzebujemy:

1. napięcia 7 V (niestabilizowane) o wydajności 1 A (choć podczas normalnej jazdy zużycie będzie na poziomie 0.4A).
2. napięcia 5 V (stabilizowane), średni pobór prądu: 200mA (z dużym zapasem na resztę elektroniki), szczytowy: 600mA

2. Dobór akumulatorów:

Zasadniczo spotykamy się z czterema typami akumulatorów. Dla pogłębienia wiadomości polecam notę firmy Unitorde (obecnie wchłoniętej przez Texas Instruments): Portable Power- A Designer's Guide to Battery Management <http://focus.ti.com/general/docs/lit/getliterature.tsp?baseLiteratureNumber=slup107&fileType=pdf>.

W celu pobieżnego pogłębienia wiadomości można przeczytać wstęp o bateriach w katalogu Elfy.

1. Litowo-polimerowe (Li-Pol) – 3.7 V na ogniwo, najdroższe, najłżejsze, mają dużą wydajność prądową (np. 8 C), ale należy bardzo uważać przy ładowaniu (polecam lekturę <http://www.rcgroups.com/forums/showthread.php?t=209187>) i nigdy nie zostawiać ładowarki bez kontroli.
2. Litowo-jonowe (Li-Ion) – 3.7 V na ogniwo, niezbyt duża wydajność prądowa, lżejsze niż nikielowe. Uwaga: Baterie litowe ulegają zniszczeniu przy ich rozładowaniu poniżej 2.5 V, charakteryzują się również spadkiem napięcia w miarę rozładowywania (mniej więcej od 4.2 do 3 V)
3. Nikielowo-kadmowe (Ni-Cd): 1.2 V na ogniwo, duża wydajność prądowa (chwilowo 8-10 C), duża waga, mały koszt, efekt pamięci.
4. Nikielowo-wodorkowe (Ni-MH): 1.2 V na ogniwo, mniejsza wydajność prądowa niż Ni-Cd (3-5 C), ale za to większa pojemność przy tej samej wadze.

Baterie nikielowe mają płaską charakterystykę rozładowania, przez około 80% pojemności trzymają 1.25 V.

Przy pobieraniu dużych prądów z akumulatorów należy wziąć pod uwagę ich rezystancję wewnętrzną. Np. Typowa bateria Ni-Cd ma $R_{we}=150\text{ m}\Omega$. Co przy pięciu ogniwach połączonych szeregowo daje $0.75\text{ }\Omega$. Czyli przy poborze prądu rzędu 1 A, na samych bateriach mamy spadek 0.75V.

W związku z tym nie warto stosować na przykład super sprawnych (i super drogich) mostków do sterowania silnikami, jeśli i tak większość energii będziemy tracili na ogniwach. Często lepiej kupić po prostu lepsze baterie. Typowe charakterystyki baterii można odnaleźć na stronach dobrych producentów: np. <http://www.gpbatteries.com>. Przy wysokich wymaganiach prądowych odradzam baterie nieznanymi producentów.

3. Stabilizatory.

Stabilizatory dzielimy na impulsowe i liniowe. Tutaj omówię tylko te ostatnie ze względu na prostotę ich zastosowania.

Potrafia one tylko obniżyć napięcie zasilające, natomiast dzięki nim otrzymujemy napięcie stabilizowane, charakteryzujące się bardzo małymi tętnieniami (np. z napięcia 10V +/-2V możemy otrzymać napięcie 5 V +/-5mV).

Typowe stabilizatory to L78xx, gdzie xx=05,06,08,09,12,15.. to napięcie wyjściowe.

Istnieją również stabilizatory serii L79xx, które stabilizują napięcia ujemne.

Uwaga: Do poprawnej pracy tych stabilizatorów niezbędne jest napięcie wejściowe wyższe o min. 2 V (a najlepiej 3 V – zależy to od poboru prądu, po szczegóły odsyłam do noty aplikacyjnej – można ją znaleźć np. na stronie <http://elenota.iel.ele.polsl.gliwice.pl>). Jest tam też schemat jak należy poprawnie podłączyć stabilizator.

Jeśli dysponujemy napięciem wejściowym wyższym o jedynie 1.5-2 V (oczywiście w najgorszym przypadku, czyli dla napięcia 15V +/-3V będzie to 12 V) od napięcia stabilizowanego, to nie możemy zastosować powyższego stabilizatora. Możemy natomiast użyć stabilizatora typu low-dropout (LDO). Charakteryzują się one tym, że działają już przy różnicy między napięciem wejściowym a wyjściowym rzędu 0.8-1V. Konieczne jest

jednak dokładne przeanalizowanie noty katalogowej (a zwłaszcza charakterystyki dropout voltage =f(output current)), czy przy spodziewanym poborze prądu stabilizator będzie działał prawidłowo. Do roboty użyjemy stabilizatora LDO typu LM-1084-5. (dostępny np. w www.semiconductors.com.pl)

Drugim istotnym parametrem stabilizatora jest maksymalna moc na nim wydzielona. Wyliczamy ją oczywiście z zależności $(V_{in}-V_{out}) \cdot I_{out}$ dla najgorszego przypadku. Typowo, dla mocy rzędu 1W (czasem 1.5W) nie musimy stosować radiatorów, przy większych mocach należy dokonać dokładnych obliczeń i zdecydować o konieczności jego użycia. Jak to liczyć? Na początek polecam: Thermal Resistance Calculation z Infineon:

<http://www.infineon.com/upload/Document/AN077.pdf>

Uwaga: Przy stabilizatorach należy zwykle dołączyć spore elektrolity – najlepiej jak największy przy wejściu i mniejszy na wyjściu. Dodatkowo zwykle dołącza się kondensatory ceramiczne (o czym poniżej).

Przy stabilizatorach typu LDO kondensatory elektrolityczne są niezbędne (bardzo wskazane jest żeby były tantalowe, nie mogą to być kondensatory typu LOW-ESR, co można poznać po odpowiednim napisie na obudowie). Natomiast nie można dołączać do ich wyjścia zbyt dużej ilości kondensatorów ceramicznych – może to spowodować niestabilność układu. Więcej informacji można uzyskać z:

<http://www.national.com/nationaledge/jul02/article.html> . Ostrzegam jednak że do pełnego zrozumienia powyższego artykułu należy być mocno zaawansowanym w teorii obwodów. Dlatego jeśli to nie jest konieczne, lepiej stosować standardowe stabilizatory (typu LM78xx, LM317).

4. Kondensatory.

Bardzo ważne zagadnienie – gdybym nie wytłumaczył dość jasno to gorąco polecam sięgnąć do dodatkowej literatury.

Układy elektroniczne często pobierają moc impulsowo. A co za tym idzie ze źródła zasilania pobiera się czasem mały prąd a czasem całkiem spory: np. średnio 500mA, ale impulsowo 3A – wiemy już że akumulator ma dość dużą rezystancję wewnętrzną, a w związku z tym taki pobór prądu powoduje gwałtowne skoki napięć na nim. Może to powodować (i często powoduje) niestabilne działanie układów – np. resety mikrokontrolera. Aby się przed tym zabezpieczyć stosujemy stabilizatory i przede wszystkim: kondensatory. Dlaczego?

W teorii (np. obwodów): kondensator zmniejsza impedancję źródła zasilania.

Po inżyniersku: kondensator magazynuje ładunek przy stałym poborze prądu, aby go oddać przy impulsowym poborze prądu (działa jak układ całkujący).

Po ludzku: Kondensator stanowi źródło, w którym jest zmagazynowana energia. I gdy nagle potrzebujemy pociągnąć dużo prądu, to popłynie on najpierw z tego źródła (bo kondensator może szybko reagować na zmiany w poborze prądu), a z baterii dopiero po jakimś czasie (bo bateria dość słabo reaguje na szybkie zmiany w poborze prądu). Natomiast gdy już bateria już wreszcie zacznie dostarczać ten prąd, to może go dostarczyć dużo i przy okazji naładuje też ten kondensator, który się przed chwilą szybko rozładował.

Istnieje bardzo wiele typów kondensatorów – natomiast w elektronice cyfrowej zwykle używamy dwóch rodzajów:

1. elektrolityczne – o dużej pojemności (typowo stosuje się 10uF-10mF), ale wymagają określonej polaryzacji.
2. ceramiczne – o stosunkowo małej pojemności (typowo 1nF-1uF), ale polaryzacja może być dowolna, a także mają niską indukcyjność pasożytniczą.

Co to oznacza?

Elektrolit jest dużym źródłem z energią, który pozwala na zmagazynowanie sporej ilości energii (która jest oczywiście zależna od pojemności $E=CU^2/2$), natomiast charakteryzuje się słabszymi właściwościami impulsowymi (oczywiście i tak o niebo lepiej od baterii, ale zawsze mogłoby być lepiej). Natomiast ceramiczne bardzo dobrze sprawują się w zastosowaniach impulsowych. Zatem co wybrać? Więcej energii, czy lepsze tłumienie zakłóceń impulsowych? Najlepiej wybrać oba rozwiązania i stosować oba typy kondensatorów.

Często przy układach o niezbyt dużych poborach prądu stosujemy jeden kondensator elektrolityczny (włutowujemy go przy doprowadzeniach zasilania), np. 100uF i po jednym kondensatorze ceramicznym 10-100nF na każdy układ scalony (jak najbliżej wyprowadzeń zasilania danego układu scalonego). W zależności od poboru

prądu można dość dowolnie te liczby modyfikować. W naszym projekcie robota mini-sumo oczywiście trzeba zastosować więcej elektrolitów, gdyż mamy do czynienia z dużymi prądami.

5. Pierwszy schemat ! Wskaźnik poziomu rozładowania baterii

Schemat powinien mówić sam za siebie. Opiszę więc tylko cel zastosowania niektórych komponentów. LM393- komparator, jak widać do doprowadzeń jego zasilania (nóżki 4 i 8) jest dołączony kondensator ceramiczny 100nF. Porównuje on napięcie odniesienia równe 1.25 V wytwarzane za pomocą scalonego źródła napięcia odniesienia LM385 z napięciem z dzielnika rezystorowego R9 i R10. Dzielnik ten jest zbocznikowany kondensatorem, aby wyeliminować wpływ gwałtownych wahań napięcia zasilającego (całkuje występujące tam impulsy). Gdy napięcie na dzielniku jest wyższe niż 1.25 V (Ubat jest wystarczająco duże), to na wyjściu komparatora występuje stan wysoki. W przeciwnym razie (bateria się rozładowała) wystąpi tam stan niski i zapali się czerwona dioda.

